

Освітнянська книгозбірня – територія інклюзивного простору

У статті висвітлено досвід роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо обслуговування користувачів з проблематики інклюзивної освіти та представлено результати створення своєї ідентичної інклюзивної бібліотеки.

Сьогодні проблема інклюзивного навчання є гомою обговорення в Україні на державному, науковому та практичному рівнях. Організація інклюзивного простору забезпечує можливість рівного доступу до освітніх послуг, створення індивідуальної комфортної траєкторії для саморозвитку і самореалізації кожної особистості [2, с. 6]. Протягом 2001-2007 рр. Міністерством освіти і науки (МОН) України було здійснено перші кроки по апробації запровадження інклюзивної освіти шляхом реалізації пілотного проекту щодо соціальної адаптації та інтеграції у суспільство дітей з особливими потребами, а з 2008 по 2012 рр. було проведено наступні кроки вже щодо створення мережі на підтримку інклюзії в рамках проекту МОН «Школа для всіх» та розробки «Індексу інклюзії». Ратифікація Україною ст. 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю та інших міжнародних документів у сфері забезпечення прав дітей з інвалідністю згідно зі світовими стандартами та прийняття Закону України від 5.07.2017 р. «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу

осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» значно активізували розвиток інклюзивної освіти в державі. Починаючи з 2017 року, уряд України постійно виділяє субвенції на розвиток інклюзивної освіти, які щороку збільшуються. Відповідно до цього в сучасних закладах освіти останнім часом спостерігається активне впровадження інклюзивних форм та методів освіти, активізувався рух громадських організацій, батьків за інтегроване навчання дітей з фізичними обмеженнями у загальноосвітніх закладах та закладах вищої освіти. Одним із важливих напрямів модернізації сучасної системи освіти є розв'язання складних завдань з реалізації інклюзивного підходу в освіті, що потребує спеціальної підготовки педагогів. Інклюзивне навчання висуває нові вимоги до вчителя, який повинен адаптувати навчальні плани до індивідуальних освітніх потреб дітей, орієнтуватися на соціальний досвід, створювати умови для соціальної адаптації дітей з особливими потребами.

Питання інклюзивної освіти є об'єктом досліджень вчених та фахівців у галузі психології, соціальної, інклюзивної та корекційної педа-

**Валентина
Білоус,**

директор бібліотеки
Вінницького державного
педагогічного
університету імені
Михайла Коцюбинського

гоіки (О. Акімова, В. Андрущенко, В. Бондар, О. Голук, О. Демченко, А. Колупаєва, К. Крутій, А. Король, І. Лапшина, В. Ляхов, Т. Сак, Л. Савчук, О. Тараненко, А. Хіля та ін.).

Заклади вищої освіти, що готують педагогічні кадри для держави, виходячи з вище окреслених процесів, які відбуваються в Україні щодо розвитку інклюзивної освіти, не могли залишитись осторонь. Саме тому, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету (ВДПУ) імені Михайла Коцюбинського визначила два основні пріоритетні напрямки роботи щодо інклюзивної освіти: 1) допомога та сприяння освітньому процесу в університеті щодо запровадження інклюзивної освіти в Україні шляхом розробки низки форм та методів інформаційно-бібліотечної роботи на допомогу майбутнім педагогам; 2) виходячи з необхідності поліпшення обслуговування осіб з особливими освітніми потребами університету та створення для них відповідних умов щодо задоволення їхніх інформаційних потреб, розробити та здійснити низку перетворень в бібліотеці задля якісного їх обслуговування та створення своєрідної інклюзивної бібліотеки.

Відповідно до цих завдань було внесено необхідні зміни де стратегії розвитку бібліотеки та її діяльності у цьому напрямі. Насамперед, стратегія діяльності бібліотеки була доповнена пунктами по забезпеченню інформаційних запитів щодо проблематики інклюзивної освіти шляхом як формування фонду з цієї теми, так і створення відповідної системи інформування студентів та викладачів з цього питання; запровадження інформаційно-просвітницької діяльності шляхом участі у конференціях, семінарах, засіданнях за круглим столом, тренінгах, майстер-класах з питань організації інклюзивної освіти; взаємодія з кафедрами університету, навчальними закладами, бібліотеками, закладами соці-

ального захисту, службами у справах дітей, громадськими об'єднаннями та поширення кращих практик роботи щодо інклюзивної освіти при підготовці висококваліфікованих педагогів у цьому напрямі; а також створення інклюзивної бібліотеки, основними критеріями якої є: доступність бібліотеки, її ресурсів і послуг; запровадження інноваційних методів обслуговування та надання адаптованих ресурсів для користувачів з особливими потребами.

Освітня книгозбірня, використовуючи різноманітні форми та методи бібліотечної роботи, виступає провідником гуманістичних ідеалів, популяризатором кращих зразків світової педагогічної думки, впроваджує новітні освітні стандарти, серед яких - інклюзивна освіта. Бібліотека долучається до формування інклюзивної компетентності педагогів, здійснює змістовну інформаційну та бібліотечно-бібліографічну роботу щодо підготовки майбутнього вчителя, який свої знання з інклюзивної освіти використовуватиме у подальшій педагогічній діяльності.

Бібліотека ВДПУ особливої уваги надає формуванню фонду та наразі вже володіє значним масивом літератури з проблематики інклюзивної освіти, яка все більше стає предметом підвищеної уваги користувачів книгозбірні. Фонд бібліотеки - паперові та електронні ресурси на допомогу інклюзивній освіті представлений науковими й популярними виданнями. Серед книг цієї тематики, які активно використовуються у навчальному процесі, - підручники та навчальні посібники, науково-популярні видання, енциклопедії та довідники, періодичні видання. Основні джерела надходження до бібліотеки документів з інклюзії - Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, подарунки викладачів університету, авторів видань.

До фонду освітньої книгозбірні надійшли книги, видані

в рамках виконання проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», реалізованого за фінансової підтримки Канадського агентства з міжнародного розвитку (CIDA). Значним попитом серед користувачів бібліотеки користується серія «Бібліотека «Шкільного світу», у якій представлені питання інклюзії. Так, у книзі цієї серії «Діти з особливими потребами в школі: психолого-педагогічний супровід» зібрані матеріали про особливих дітей, їх проблеми та проблеми батьків, інклюзивну освіту, соціалізацію й адаптацію дітей з особливими потребами в суспільстві. Книга «Інклюзивне навчання: досвід запровадження» допомагає узагальнити проблему, представляє законодавчу базу інклюзивного навчання в загальноосвітніх закладах України, розкриває досвід зарубіжних країн.

Книги з питань інклюзії рекомендовані психологам, педагогам, майбутнім вчителям та й взагалі усім, хто переймається проблемами інтеграції дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище. Бібліотека ВДПУ вважає своїм обов'язком розкривати та популяризувати серед своїх користувачів ці унікальні фонди, сприяти майбутнім педагогам опановувати методи та форми інклюзивної освіти, набувати теоретичних та практичних навичок завдяки документному фонду та заходам бібліотеки.

На факультеті дошкільної, початкової освіти та мистецтв ВДПУ започаткована науково-дослідна робота у сфері інклюзивної педагогіки та підготовки фахівців для роботи в інклюзивному освітньому просторі. Проводяться наукові дослідження, присвячені різним аспектам інклюзивної освіти, організовують семінари, науково-практичні конференції тощо. Останніми роками проведено низку заходів: науково-практичний семінар з запровадження міжнародного освітнього проекту, покликано створити першу

українську DAISY-бібліотеку (аудіо-бібліотеку) для користувачів з глибокими ураженнями органів зору (2015); міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (2016); регіональний науково-практичний семінар з проблем інклюзивної освіти (2017); всеукраїнську науково-практичну конференцію з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (2018). Фахівці бібліотеки беруть безпосередню участь у цих конференціях та заходах: виступають з доповідями, проводять перегляди та огляди літератури, організовують книжкові виставки, надають консультації.

Бібліотека ВДПУ здійснює не лише інформаційне забезпечення навчального процесу, але й сприяє формуванню ціннісних орієнтацій щодо ставлення до інклюзивної освіти, впливає на створення у стінах закладу відповідного інтелектуального та культурного середовища.

Зміст виховної роботи охоплює розвиток інклюзивної освіти, формування у студентів гуманістичного світогляду, гуманного ставлення до людини, суспільства, формування толерантності, милосердя та християнської моралі. Освітнянська книгозбірня здійснює просвітницьку роботу в галузі інклюзивної освіти. Популяризація книг і знань **про** інклюзивну освіту відбувається через різноманітні форми інформаційно-масової роботи. Головною метою культурно-просвітницької роботи бібліотеки є сприяння справі виховання у студентської молоді кращих людських і громадянських цінностей, розширення інтелектуальних здібностей, інформування про інформаційні ресурси на допомогу навчанню та вихованню дітей з особливими освітніми потребами, Серед найпоширеніших форм та

методів культурно-просвітницької роботи бібліотеки, де розглядаються питання інклюзії, можна відзначити такі: книжкові виставки; віртуальні виставки; інформаційні та інформаційно-тематичні огляди; тематичні, тематично-коментовані та інформаційні перегляди; бесіди, зустрічі, презентації; календарі знаменних та пам'ятних дат; Дні кафедр; Дні інформації тощо. Бібліотекою організовані книжкові виставки: «Інклюзивна освіта та управління школою», «Інклюзивна освіта», «Основи інклюзивної освіти».

Щорічно бібліотека приєднується до відзначення Міжнародного дня людини з синдромом Дауна, організовує книжково-ілюстративні виставки («Сонячні діти», «Всі ми рівні, всі ми різні»). Спільно з ГО «Вінниця. Даун. Синдром» книгозбірня брала участь в оформленні фотовиставки «Ми різні, але ми серед вас!», долучилася до міжнародної благодійної акції підтримки дітей з особливими потребами.

Окрім забезпечення інформаційно-бібліотечного обслуговування студентів та викладачів з проблематики інклюзивної освіти колективом бібліотеки значна увага приділяється створенню своєрідної інклюзивної бібліотеки. В реалізації цього завдання книгозбірня вже має певні досягнення. Все це слугуватиме прикладом для майбутніх педагогів щодо ставлення до людей з особливими освітніми потребами та застосування форм і методів інклюзивної освіти у практичну площину.

Відповідно до чинних законодавчих та нормативних документів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського приділяється належна увага питанню забезпечення дотримання прав осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в усіх сферах навчального процесу та повного їх включення в соціум, а також створенню без-

перешкодного доступу для осіб з обмеженими фізичними можливостями на рівні з іншими особами. Останніми роками проведені відповідні роботи для створення безбар'єрного простору для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп. Приміщення університету доступні, мають універсальний дизайн. Постійно проводяться заходи щодо вдосконалення та створення безбар'єрного простору для всіх категорій людей з інвалідністю: з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху, розумової діяльності та інших маломобільних груп: людей поважного віку, вагітних жінок, батьків з дітьми та інших.

У ВДПУ вже здійснено облаштування:

ліфтів, пандусів, спеціального підіймача та інших засобів доступності для людей з порушеннями опорно-рухового апарату;

на сайті університету використовуються різноманітні візуальні елементи: створені сторінки «Віртуальний тур» та «Дистанційна освіта»; сайт бібліотеки містить озвучену «Візитівку сайту» та аудіо полицю для людей з порушеннями зору.

здійснюється дублювання важливої звукової інформації текстами, використання систем звукопідсилення для людей з порушеннями слуху (використання навушників).

Створення реального безбар'єрного простору для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп є однією із першочергових завдань університету, що забезпечується безперешкодним доступом до всіх приміщень університету, зокрема й до бібліотеки.

Бібліотека ВДПУ різноманітними формами та методами бібліотечної діяльності долучається до заходів щодо створення належного соціального захисту й підтримки, соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для самореалізації, повноцінного життя, здобуття освіти й працевлаштування, залучення осіб з обмеженими фізичними можливостями до духовного, культурного життя.

У бібліотеці створено універсальний простір, доступний для кожного користувача. Належна увага приділяється особам з особливими потребами. Створено умови для комфортного розміщення у приміщенні бібліотеки, для мінімальних витрат часу і зусиль на задоволення читальських потреб відвідувачів.

На сьогодні приміщення бібліотеки є доступними для осіб з обмеженими фізичними можливостями та маломобільних груп населення. Вхід до корпусу облаштовано пандусом із поручнями. Центральний вхід бібліотеки розташовано на рівні підлоги внутрішніх приміщень, вхідні двері дозволяють безперешкодний доступ до бібліотечних приміщень. Внутрішній простір бібліотеки дає можливість безпечного пересування особам на візках, вхідні двері дозволяють без проблем потрапити до зали електронної інформації та читальної електронної зали.

Особливістю діяльності сучасної бібліотеки, як інституції соціалізації молоді з обмеженими фізичними можливостями, є інтеграція цієї категорії користувачів у життя громади, що реалізується через освітню, дозвілльєву, творчу, інформацій-

ну та волонтерську діяльність.

Аби допомогти студентам з особливими освітніми потребами у навчанні, а також самоствердитися, повірити в себе, інтегруватися в соціум, бібліотека ВДПУ з особливою увагою ставиться до такої категорії, надає «пільговий» доступ до інформаційних ресурсів, за бажанням - можливість користуватися «нічним абонементом», проводить консультації для роботи з комп'ютером та Інтернетом, сприяє включенню в життя університету та бібліотеки, дбає про організацію цікавих культурно-просвітницьких заходів, проводить майстер-класи у клубі «Креативне рукоділля». Обслуговування користувачів з особливими потребами передбачає дистанційний доступ до ресурсів бібліотеки. Працівники бібліотеки розробляють веб-середовище дистанційного навчання [1, с. 33].

Таким чином, бібліотека ВДПУ, як інституція закладу вищої освіти, докладає всіляких зусиль та прагне стати установою, за допомогою якої особи з особливими освітніми потребами задовольнятимуть і хоча б частково розв'язуватимуть власні соціальні проблеми [3, с 15].

Підбиваючи підсумок зауважимо, що ВДПУ в цілому та бібліотека зокрема, зосередившись на виконанні основної мети щодо покращення навчального середовища та

забезпечення потреб усіх, в том. числі й осіб з особливими освітніми потребами, вже досягла певним успіхів. А саме: з повагою ставиться до здібностей і можливостей осіб з особливими освітніми можливостями; застосовує різні способи навчання та інформаційно-бібліотечного обслуговування з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності: сприяє соціалізації дітей і молоді та формуванню соціальних компетенцій; допомагає батькам та родинам, що мають дітей з особливими потребами; усуває бар'єри; створює атмосферу спокійного сприйняття відмінностей іншими людьми осіб з особливими потребами; застосовує архітектурні можливості та створює умови для доступності осіб з особливими освітніми потребами як до навчання, так і до інформаційно-бібліотечних послуг.

Переорієнтація на нові форми роботи бібліотеки ВДПУ дозволила підвищити престиж книгозбірні як соціальної інституції, здатної допомогти молодій людині з обмеженими можливостями інтегруватися в навчальному середовищі, а майбутньому вчителю здобути знання з інклюзивної освіти та запроваджувати набуті знання на практиці в майбутній професії педагога.

Список літератури

1. Білоус В. С. Інклюзивне середовище бібліотеки: стратегія розвитку / Валентина Білоус // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 8-9 листопада 2018 р. / за заг. ред. О. А. Голюк. - Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. - Вип. 1. - С. 31-34.
2. Демченко О. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти: напрями, проблеми, досвід / Олена Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 8-9 листопада 2018 р. / за заг. ред. О. А. Голюк. - Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. - Вип. 1. - С 6-11.
3. Покотило Ю. Сучасна бібліотека - провідник у роботі з соціалізації підлітків та молоді з особливими потребами / Ю. Покотило // Бібл. планета. - 2014. - № 3. - С 13-15.